

Nr 39

Lagutskottets betänkande i anledning av propositionen 1973:156 med förslag till lag om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag, jämte motion.

Propositionen

I propositionen 1973:156 har Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 6.

Motionen

I motionen 1973:2100 av herr Ernulf (fp) hemställs att riksdagen måtte

dels avslå propositionen 1973:156, *dels* begära att Kungl. Maj:t efter hörande av lagrådet förelägger riksdagen nytt förslag i frågan med beaktande av vad som anføres i motionen.

Lagförslaget

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

Förslag till

Lag om avveckling av vissa godmanskaper för delägare i skifteslag

Härigenom förordnas som följer.

1 § Förvaltar god man för bortovarande eller okända delägare i skifteslag, som undergått laga skifte, penningmedel, som erhållits vid försäljning av mark ingående i skifteslaget, får Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer förordna att godmanskapet skall avvecklas enligt denna lag.

2 § Avveckling av godmanskaper sker efter förrättning. Förrättning handlägges av fastighetsbildningsmyndigheten, som därvid består av en förrättningslantmätare.

3 § Den som vill göra anspråk på förvaltade medel skall anmäla anspråket vid förrättningen. Fastighetsbildningsmyndigheten skall verkställa utredning beträffande anmälda anspråk och avgöra huruvida anspråken skall bifallas.

4 § Fastighetsbildningsmyndigheten skall skaffa de skifteshandlingar, andra handlingar och uppgifter som behövs för utredningen. Myndigheten skall vidare hålla sammanträde med dem som vill göra anspråk på förvaltade medel.

5 § Fastighetsbildningsmyndigheten skall utfärda kungörelse om tid och ställe för första sammanträde. Kungörelsen skall minst fjorton dagar före sammanträdet anslås på kommunens anslagstavla och införas i lämplig tidning. Gode mannen skall kallas till sammanträdet. Kallelsen skall i god tid före sammanträdet delges honom.

I kungörelsen och kallelsen anges ändamålet med förrättningen samt vilket skifteslag och vilka ägor förrättningen avser.

6 § Vid första sammanträdet skall fastighetsbildningsmyndigheten redogöra för förrättningens omfattning och ändamål samt bereda de närvarande tillfälle att taga del av skifteshandlingar och övrig utredning.

Den som vill göra anspråk på förvaltade medel skall föreläggas att inom viss tid, minst en månad, hos fastighetsbildningsmyndigheten muntligen eller skriftligen anmäla sitt anspråk samt företa de handlingar och meddela de upplysningar angående hävd och annat som han åberopar till stöd för anspråket. Föreläggandet skall snarast möjligt anslås på kommunens anslagstavla och införas i lämplig tidning.

7 § Fastighetsbildningsmyndigheten skall tillse att inbörden av anmälda anspråk blir klarlagd samt upprätta sammanställning över anspråken och göra de undersökningar av betydelse för utredningen som skäligen kan anses påkallade.

Härefter skall nytt sammanträde hållas. De som anmält anspråk på förvaltade medel skall därvid få tillfälle att taga del av sammanställ-

ningen. I den mån oförenliga anspråk anmälts eller förhållandena annars ger anledning till det, skall fastighetsbildningsmyndigheten redogöra för utredningen i ärendet. De närvarande skall därjämte få tillfälle att stutföra sin talan.

8 § Om det behövs, får ytterligare sammanträden hållas.

Bestämmelserna i 5 § första stycket gäller även i fråga om andra sammanträden under förrättningen än det första. Kungörelse behöver dock ej införas i tidning. Den som anmält anspråk på förvaltade medel skall kallas till sådant sammanträde. Kallelsen skall i god tid före sammanträdet delges honom.

Har vid sammanträde tillkännagivits tid och ställe för nästa sammanträde, får detta hållas utan kungörelse och kallelser.

Vid sammanträde får fastighetsbildningsmyndigheten efter hörande av dem som anmält anspråk bestämma särskild ordning för delgivning. När någon första gången kallas till sammanträde, skall delgivning av kallelsen dock alltid ske enligt allmänna bestämmelser angående delgivning.

9 § Sedan behövliga sammanträden hållits, skall fastighetsbildningsmyndigheten pröva vem som visat sådana skäl för sitt anspråk att han skall berättigas att utfå förvaltade medel som belöper på viss äga eller andel i sådan. Fastighetsbildningsmyndigheten skall upprätta förteckning i enlighet härmed.

10 § Den som anmält anspråk på förvaltade medel svarar själv för sina kostnader med anledning därav. Ersättning för förrättningskostnaderna skall utgå ur de förvaltade medlen. Omfattar förrättningen flera skifteslag, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan skifteslagen. Fastighetsbildningsmyndigheten skall meddela beslut om grunderna för kostnadsfördelningen i samband med att förteckning enligt 9 § upprättas.

11 § Sedan förteckning enligt 9 § upprättats och beslut om grunderna för kostnadsfördelning enligt 10 § meddelats, skall fastighetsbildningsmyndigheten förklara förrättningen avslutad. Detta skall ske på sammanträde. Förteckningen och beslutet skall snarast anslås på kommunens anslagstavla.

12 § Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut avseende innehållet i förteckning enligt 9 § eller grunderna för fördelning av kostnader enligt 10 § föres genom besvär hos den fastighetsdomstol inom vars område skifteslagets mark är belägen. Besvärshandlingen inges till fastighetsdomstolen inom fyra veckor från den dag förrättningen avslutades. I fråga om förfarandet i mål som fullföljts äger 16—18 kap. fastighetsbildningslagen (1970: 988) motsvarande tillämpning.

13 § Förteckning enligt 9 § och beslut om grunderna för kostnadsfördelning enligt 10 § skall genast överlämnas till gode mannen. Vad nu sagts gäller även domstols utslag eller slutliga beslut i mål som avses i 12 §.

Sedan fastighetsbildningsmyndighetens beslut eller, om talan fullföljts mot beslutet, domstols utslag eller slutliga beslut i anledning av

sådan talan vunnit laga kraft, skall gode mannen till var och en som enligt beslutet eller utslaget äger utfå medel utge vad som av behållna medel belöper på honom samt avge sluträkning för sin förvaltning i den delen.

14 § Sedan redovisning enligt 13 § andra stycket skett, skall gode mannen överlämna återstående medel till den samfällighetsförening eller motsvarande organisation, som förvaltar för skifteslagen samfällda ägor, och avge sluträkning beträffande sin förvaltning av dessa medel.

15 § Gode mannen skall anses ha slutfört sitt uppdrag, när han fullgjort sin skyldighet enligt 13 och 14 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Utskottet

I propositionen läggs fram förslag till lag om avveckling av vissa godmanskap, som tillkommit för bevakning av bortovarande skiftesdelägars rätt till s. k. *myrslogar*.

Myrslogarna utgör en kvarleva från en äldre och primitiv, sedermera såsom oekonomisk övergiven jordbruksmetod. De består i regel av sanka naturliga slätterängar inom skifteslagen med en vegetation av huvudsakligen starr uppblandad med fräkenarter och vattenklöver. Den skörd som myrslogarna gav användes som foder åt kreaturen vintertid. Vanligen låg myrslogarna vitt spridda och på stora avstånd, understundom 5–6 mil eller mera, från innehavarnas gårdar. Bruket av de i skogarna spridda myrslogarna var synnerligen arbetskrävande och kom under senare delen av 1800-talet att i huvudsak upphöra.

I vissa fall har dessa slätterängar gett upphov till betydande rättsliga problem. Detta gäller särskilt de myrslogar som är belägna inom de delar av Kopparbergs län som sockenvis varit föremål för det åren 1803–1894 företagna allmänna storskiftet. Dessa myrslogar ligger i regel som enklaver inom främmande fastigheters skogar och det förekommer i stor omfattning att osäkerhet råder om den rätt med vilken de kan ha innehafts eller innehås. Härtill kommer att myrslogarna ofta saknar klart påvisbara gränser. Vid storskiftet kom de också att behandlas olika från socken till socken. En motsvarighet till myrslogarna utgör de s. k. ströängarna i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker.

I samband med nu avslutade laga skiften på vissa skifteslag i Ore jordregistersocken förordnade Nedansiljans domsagas häradsrätt efter anmälan av förrättningslantmätaren genom beslut den 18 maj 1948 gode män för bortovarande delägare i myrslogar belägna inom skifteslagen. Äganderätten till myrslogarna tillkom den eller dem slogarna tillfallit genom laga fång från de ägare som antecknats i myrslogslängden vid det under 1800-talet avslutade storskiftet (NJA 1947 s. 509). Vid lagaskiftesförrättningarna styrkte ingen enskild delägare genom laga fång sin äganderätt till slogarna. Inte heller verkställdes någon närmare utredning beträffande äganderätten till dessa. I stället begagnades tillvägagångssättet med godmansförordanden, som alltså avsåg, förutom eventuellt bortovarande delägare, samtliga ej identifierade delägare i slogarna.

Under skiftesförrättningarna sålde gode männen med rättens tillstånd de ca 600 slogarna till lantbruksnämnden i länet, som i sin tur sålde slogarna till vissa skiftesdelägare. Genom försäljningarna till lantbruksnämnden frånhändes de av gode männen företrädde delägarna sin äganderätt till slogarna. Den som kan visa laga fång från de vid storskiftet antecknade ägarna är numera hänvisad till att söka få ut ersättning ur de av lantbruksnämnden erlagda köpeskillingarna, vilka förvaltas av gode männen. De förvaltade medlen uppgick år 1971 till ca 373 000 kr.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 maj 1964 kritiserade JO förfarandet med tillsättande av gode män och försäljningen av myrslogarna. JO fann att omständigheterna i förevarande fall var sådana att det med fog kunde

ifrågasättas om icke från det allmännas sida sådana åtgärder borde vidtas som kunde leda till att därtill berättigade personer kommer i åtnjutande av de medel som rätteligen hör till dem.

Med anledning av bl. a. JO:s skrivelse och på grundval av en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1972:3) läggs nu fram förslag till bestämmelser om avveckling av ifrågavarande godmanskap efter utredning av frågan vem rätten till de förvaltade medlen tillkommer. Sådan utredning skall ske vid lantmäteriförrättning. Mönstret till denna har hämtats från lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering (ÄLL). Sedan lantmäteriförrättningen vunnit laga kraft skall gode männen utge till var och en de medel som han vid förrättningen konstaterats äga rätt att utfå. Sedan fullständig redovisning skett skall gode männen överlämna återstående medel till samfällighetsförening eller motsvarande organisation, som förvaltar för skifteslagen samfällda ägor.

I motionen 1973:2100 framhålls att det är angeläget att rättsverkningarna av de åtgärder som föreslås klart och otvetydigt anges i lagtexten. Motionären anser därför att denna bör kompletteras med en uttrycklig regel om de civilrättsliga verkningarna av det föreslagna förrättningsförfarandet och medelsutbetalningen. Av vissa uttalanden i propositionen drar motionären den slutsatsen att lagakraftvunnet avgörande äger rättskraft mot alla, oavsett om talan förts vid förrättningen eller inte. Uppenbarligen kan goda skäl, främst angelägenheten att bringa frågan om rätten till de ifrågavarande medlen till en såvitt möjligt slutlig lösning, enligt motionären anföras för att anspråk som ej tillgodosetts vid ifrågavarande förrättning förlorar sin eventuella civilrättsliga giltighet. Det skulle dock, menar motionären, vara av stort värde att få lagrådets yttrande, huruvida av andra orsaker tvekan kan rada om lämpligheten av en sådan lösning. I vart fall bör lagtexten klart ange vilka rättsverkningar som åsyftas. Motionären anser att detta måhända skulle kunna ske genom ett tillägg av innebörd, att anspråk på medel som fördelats vid förrättning enligt den föreslagna lagen icke får göras gällande i annan ordning. I den situation som nu föreligger är det enligt motionärens mening lämpligast att riksdagen avslår propositionen men samtidigt begär nytt förslag av i huvudsak samma innebörd men med angivande i lagtexten av de civilrättsliga verkningarna av förrättningsförfarandet. Riksdagen bör därvid, hävdar motionären, begära att Kungl. Maj:t inhämtar lagrådets yttrande innan det nya förslaget föreläggs riksdagen.

I departementspromemorian framhölls (prop. s. 20) att alla fragor rörande rätten till förvaltade medel borde anses slutligt avgjorda genom förrättningsmannens eller, om besvär anföras, domstols avgörande. Sedan avgörandet vunnit laga kraft borde det med andra ord – i motsats till vad som gäller i fråga om äganderättsutredningen enligt ÄLL – äga rättskraft gentemot alla, oavsett om talan förts vid förrättningen eller inte.

Föredragande statsrådet anför i propositionen (s. 31) att han inte har något att invända mot de i promemorian gjorda, på s. 20 i propositionen återgivna uttalandena beträffande vissa processrättsliga problem. Proposi-

tionens ståndpunkt får således, såsom motionären antytt, anses vara att lagakraftvunnet avgörande enligt denna lag vinner rättskraft mot envar.

Utskottet godtar för sin del propositionens ståndpunkt. Enligt utskottets mening skulle det dock, såsom motionären föreslagit, vara av värde om en bestämmelse av ovan angivna innebörd intas i lagtexten. Härigenom skulle alla eventuella missförstånd om vidden av ett förrättningsavgörande kunna förebyggas. Utskottet kan emellertid inte biträda motionärens förslag om att propositionen bör avslås i och för Kungl. Maj:ts omarbetning av lagtexten och inhämtande av lagrådets yttrande. Utskottet föreslår i stället att riksdagen till 12 § fogar ett nytt andra stycke av följande innebörd:

”Lagakraftvunnet avgörande gäller mot envar.”

Den av utskottet sålunda förordade bestämmelsen avskär självfallet inte sakägare från möjligheten att föra talan genom extraordinära rättsmedel.

Utskottet vill avslutningsvis peka på en i förhållande till departementspromemorian gjord betydelsefull avvikelse i propositionen. I promemorian hade föreslagits att gode männen skulle överlämna återstående medel till kommunen. Såsom framgår av det föregående har detta i propositionen ändrats till att medlen skall överlämnas till skifteslagets samfällighetsförvaltning. Den sålunda gjorda ändringen innebär enligt utskottets mening en betydande förbättring. Härigenom kommer nämligen medlen den personkrets till godo inom vilken de verkliga ägarna – även om de inte kunnat styrka sina anspråk - främst torde vara att söka. Såsom framhålls i propositionen är detta otvivelaktigt också den från rättvisesynpunkt mest tilltalande lösningen. I propositionen påtalas också att bysamfällighetsförvaltningen inom vart och ett av de aktuella skifteslagen i Ore socken redan f. n. har en tämligen fast organisation. Vidare hänvisas till det förslag till lag om förvaltning av samfälligheter som lagts fram i prop. 1973:160. Denna lag, som har föreslagits träda i kraft den 1 januari 1974, öppnar möjlighet till en förvaltningsorganisation i ännu fastare form.

I anslutning till det senast anförda vill utskottet erinra om att civilutskottet i sitt i anledning av propositionen 1973:160 avgivna och på denna punkt enhälliga betänkande (CU 1973:33), vilket ännu ej har behandlats av riksdagen, föreslagit att lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1974. Fråga uppkommer då huruvida även förevarande lag bör träda i kraft först sistnämnda dag. Enligt utskottets mening finns det emellertid ingen anledning att låta anstå med ikraftträdandet av lagen. Förrättning enligt denna, som påbörjas i början av år 1974, kan med största sannolikhet inte hinna slutföras före den 1 juli 1974. Skulle detta emellertid inträffa, har skifteslagen redan nu en sådan fast samfällighetsförvaltning att det inte torde innebära några olägenheter från förvaltningssynpunkt att samfällighetsförvaltningslagen inte trätt i kraft.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1973:2100 i vad däri yrkas avslag på propositionen 1973:156;

2. att riksdagen -- med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad godtas samt i anledning av motionen 1973:2100 -- för sin del antar 12 § i förslaget till lag om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag med följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

12 § Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut avseende innehållet i förteckning enligt 9 § eller grunderna för fördelning av kostnader enligt 10 § föres genom besvär hos den fastighetsdomstol inom vars område skifteslagets mark är belägen. Besvärshandlingen inges till fastighetsdomstolen inom fyra veckor från den dag förrättningen avslutades. I fråga om förfarandet i mål som fullföljts äger 16—18 kap. fastighetsbildningslagen (1970: 988) motsvarande tillämpning.

Lagakraftvunnet avgörande gäller mot envar.

3. att riksdagen antar förslaget till lag om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag i den mån förslaget ej omfattas av hemställan under 2.

Stockholm den 11 december 1973

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp)*, Svedberg (s), Sundelin (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), fru Lundblad (s)*, fru Jonäng (c), herrar Winberg (m), Israelsson (vpk), Olsson i Sundsvall (c), fru Swartz (fp) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Särskilt yttrande

av herrar Wiklund i Stockholm (fp) och Winberg (m), som anför:

Till lagutskottet har för behandling under 1973 års höstsession remitterats ett flertal propositioner innehållande lagförslag av juridiskt-tekniskt komplicerad art. Hit hör den i förevarande betänkande behandlade propositionen (1973:156) med förslag till avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag. Även propositionerna (1973:158) med förslag till lag om ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap och (1973:159) med förslag till lag om ändring i lagen om företagsinteckning skulle

kunna nämnas. Inget av de här nämnda förslagen har varit remitterade till lagrådet.

Med hänsyn bl. a. till utskottets starka arbetsbelastning har enligt vår mening dess möjligheter att effektivt granska de framlagda lagförslagen avsevärt försvårats genom frånvaron av yttrande från lagrådet.

